

การสอนหลักการใช้ภาษาไทยด้วยวิธีเพาะมโนทัศน์ (Concept Attainment)

ในวารสาร "ไทยสาร" ฉบับปฐมฤกษ์ ๑ กันยายน ๒๕๕๓ ผู้เขียนได้นำเสนอวิธีสอนหลักภาษาไทย โดยให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ด้วยวิธีอุปมาน (Inductive) ในฉบับนี้จะนำเสนอการสอนหลักภาษาไทยในวิธีสอนที่ชื่อว่า "เพาะมโนทัศน์" ซึ่งแปลมาจากคำภาษาอังกฤษว่า Concept Attainment

วิธีสอนแบบเพาะมโนทัศน์ (Concept Attainment) เป็นวิธีสอนที่มุ่งฝึกให้นักเรียนใช้สมองในการสังเกต การคิดวิเคราะห์ และคิดอย่างเป็นระบบ ได้เรียนรู้และเข้าใจจนเกิดความคิดรวบยอดของสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง

ลักษณะของการสอนเริ่มที่ครูเสนอตัวอย่างในสิ่งที่ไม่ใช่และใช่สิ่งที่จะพัฒนาไปสู่ความคิดรวบยอด นักเรียนพิจารณา คิดวิเคราะห์จากตัวอย่างที่ครูนำเสนอ ในขณะที่นักเรียนคิดพิจารณาตัวอย่างข้อมูลที่ใช้และไม่ใช้ความคิดรวบยอดนั้น นักเรียนจะสร้างสมมุติฐานไว้ในใจ และทดสอบสมมุติฐานไปด้วย เมื่อแน่ใจในสมมุติฐานของตนเองแล้วก็จะบอกชื่อความคิดรวบยอดนั้น หลังจากนั้นครูจะถามเพื่อให้นักเรียนวิเคราะห์ความคิดของตน

วิธีสอนแบบนี้สอดคล้องกับกระบวนการสร้างความคิดรวบยอด และเหมาะกับการสอนหลักการใช้ภาษาไทยมาก

การสอนแบบเพาะมโนทัศน์ มีขั้นตอนการสอน ๓ ขั้นตอน คือ ขั้นเสนอข้อมูล ขั้นทดสอบความถูกต้องของความคิดรวบยอด และขั้นวิเคราะห์วิธีคิด

ขั้นที่ ๑ เสนอข้อมูล

๑.๑ ครูเสนอตัวอย่างแก่นักเรียน ทั้งตัวอย่างของสิ่งที่เป็นความคิดรวบยอด (โดยใช้เครื่องหมาย + กำกับไว้) และสิ่งที่ไม่ใช่ความคิดรวบยอด (โดยใช้เครื่องหมาย - กำกับไว้)

๑.๒ นักเรียนเปรียบเทียบตัวอย่างที่เป็นบวกและลบ โดยพิจารณาว่าสิ่งที่เป็นบวกมีลักษณะเฉพาะอะไรร่วมกัน (คิดเปรียบเทียบไว้ในใจ ไม่ต้องตอบครู)

๑.๓ นักเรียนตั้งสมมุติฐาน เกี่ยวกับสิ่งที่เป็นบวก ครูยกตัวอย่างเพิ่มเติม นักเรียนตอบครูว่าใช่หรือไม่ใช่ ตัวอย่างที่เป็นบวก ในจุดนี้นักเรียนได้ทดสอบสมมุติฐานที่ตั้งไว้ด้วย

๑.๔ นักเรียนสรุปลักษณะ เฉพาะที่ร่วมกันของตัวอย่างที่เป็นบวก แล้วพยายามระบุชื่อความคิดรวบยอด

ขั้นที่ ๒ ทดสอบความถูกต้องของความคิดรวบยอด

๒.๑ ครูให้ตัวอย่างเพิ่มเติมแล้วให้นักเรียนบอกว่าตัวอย่าง เหล่านั้นเป็นบวกหรือเป็นลบ

๒.๒ ครูย้าคำตอบที่ถูกต้อง ย้าสมมุติฐานที่ถูกต้อง นักเรียนบอกชื่อความคิดรวบยอด และให้คำจำกัดความ

๒.๓ นักเรียนยกตัวอย่างเพิ่มเติม

ขั้นที่ ๓ วิเคราะห์ยุทธวิธีการคิด

ครูถามนักเรียนที่ตอบถูกคนแรก และคนอื่น ๆ ว่าทำไมจึงคิดได้ถูกต้อง

๓.๑ นักเรียนวิเคราะห์แนวคิดของตน

๓.๒ นักเรียนอภิปรายสมมุติฐานของตน และวิเคราะห์ว่าคิดอย่างไรจึงได้เข้า

๓.๓ นักเรียนอภิปรายชนิดและสมมุติฐานที่ตั้งไว้

ตัวอย่างการจัดกิจกรรมการสอนโดยวิธีเพาะมโนทัศน์ เรื่อง "คำซ้อน"

ตามสาระการเรียนรู้ชั้น ม.๑ ตัวชี้วัดที่ ๑ สร้างคำในภาษาไทย

ขั้นตอนการสอน	กิจกรรมการสอน	
ขั้นที่ ๑ เสนอข้อมูล	๑.๑ ครูเสนอตัวอย่างข้อมูลต่อไปนี้บนกระดานดำ	
	+	-
	หลากหลาย	นก
	ดีชั่ว	ลูกเสือ
	แตกสลาย	มะนาว
	วันรมย์	มารดา
	เที่ยงธรรม	ตอกไม้บาน
	เหม่อมอง	เป่าปุ่นจีน
	ไหลริน	นายกรัฐมนตรี
	เจ็บแค้น	ยิ้มสวย
	หม่นหมองร้องไห้	วัดวาอาราม
	ยากดีมีจน	ซิมหมีพื้มัน

ขั้นตอนการสอน	กิจกรรมการสอน	
	๑.๒ ให้นักเรียนคิดเปรียบเทียบว่า คำในกลุ่ม + และ - ต่างกันอย่างไร และคำในกลุ่ม + มีลักษณะเฉพาะอะไร ร่วมกันบ้าง (โดยให้คิดไว้ในใจ) ๑.๓ นักเรียนตั้งสมมุติฐานเกี่ยวกับคำในกลุ่ม + (ตั้งไว้ในใจ) - ครูยกตัวอย่างคำเขียนบนกระดานดำ ให้นักเรียนตอบคำว่าใช่ คำในกลุ่ม + หรือไม่	
	ครู	นักเรียน
	บ้านเมือง มั่นคง ครู ลายหู ดึกใหญ่ ศึกษา รากฐาน อาบเหงื่อ	ใช่ ใช่ ไม่ใช่ ใช่ ไม่ใช่ ไม่ใช่ ใช่ ไม่ใช่
	- ครูให้นักเรียนเป็นผู้ยกตัวอย่างคำบ้าง ครูเป็นผู้ตอบว่าใช่ หรือไม่ใช่ (ครูเขียนคำบนกระดานดำ)	
	นักเรียน	ครู
	ดอนใจ เปล่าเปลี่ยว พุดจาปราศรัย คำคม มั่นคง นิยมชมชอบ ผู้หญิงยิ่งเรือ ไผเราะ ไผเราะอ่อนหวาน	ไม่ใช่ ใช่ ใช่ ไม่ใช่ ใช่ ใช่ ไม่ใช่ ไม่ใช่ ใช่
	๑.๔ ครูลบคำในกลุ่ม + ให้นักเรียนสังเกตคำทั้งหมดในกลุ่ม + ให้สรุปลักษณะร่วมของคำในกลุ่ม + และคิดเรื่องความคิดรวบยอด	

	<p>นักเรียนสรุปลักษณะร่วมได้ว่า</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. เป็นคำใหม่ ๑ คำ ๒. เกิดจากคำตั้งแต่ ๒ คำขึ้นไป ๓. นำคำ ๒ คำมาเรียงต่อกัน ๔. คำที่มาเรียงต่อกันนั้นมีความหมายเหมือนกัน <p>นักเรียนคิดชื่อความคิดรวบยอด อาจจะได้หลายชื่อ เช่น คำรวม คำเหมือน คำคล้าย คำซ้อน ฯลฯ</p>										
<p>ขั้นที่ ๒ ทดสอบความถูกต้อง ของความคิดรวบยอด</p>	<p>๒.๑ ครูยกตัวอย่างคำเพิ่มเติมให้นักเรียนอีกครั้งหนึ่งให้นักเรียนบอกว่าคำเหล่านี้เป็นบวก หรือลบ</p>										
	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%; padding: 5px;">ไม้บรรทัด (ลบ)</td> <td style="width: 50%; padding: 5px;">ยิ้มแย้ม (บวก)</td> </tr> <tr> <td style="padding: 5px;">สัพเพเหระ (ลบ)</td> <td style="padding: 5px;">ขมั้นกับปูน (ลบ)</td> </tr> <tr> <td style="padding: 5px;">ชื่อสัตย์ (บวก)</td> <td style="padding: 5px;">ขยันขันแข็ง (บวก)</td> </tr> <tr> <td style="padding: 5px;">น้ำอดน้ำทน (บวก)</td> <td style="padding: 5px;">หลุดลอย (บวก)</td> </tr> <tr> <td style="padding: 5px;">บอกเล่าเก้าสิบ (ลบ)</td> <td style="padding: 5px;">โกลิจิต (บวก)</td> </tr> </table>	ไม้บรรทัด (ลบ)	ยิ้มแย้ม (บวก)	สัพเพเหระ (ลบ)	ขมั้นกับปูน (ลบ)	ชื่อสัตย์ (บวก)	ขยันขันแข็ง (บวก)	น้ำอดน้ำทน (บวก)	หลุดลอย (บวก)	บอกเล่าเก้าสิบ (ลบ)	โกลิจิต (บวก)
ไม้บรรทัด (ลบ)	ยิ้มแย้ม (บวก)										
สัพเพเหระ (ลบ)	ขมั้นกับปูน (ลบ)										
ชื่อสัตย์ (บวก)	ขยันขันแข็ง (บวก)										
น้ำอดน้ำทน (บวก)	หลุดลอย (บวก)										
บอกเล่าเก้าสิบ (ลบ)	โกลิจิต (บวก)										
	<p>๒.๒ ครูสร้างความมั่นใจให้นักเรียนโดย</p> <ol style="list-style-type: none"> ๒.๒.๑ ครูย้ำคำตอบที่ถูกต้องว่าเป็นไปตามลักษณะร่วม (ในข้อ ๑.๔) นักเรียนได้ทดสอบสมมุติฐานที่ตนตั้งไว้ในใจว่าถูกต้องหรือไม่ ๒.๒.๒ นักเรียนตัดสินใจบอกชื่อความคิดรวบยอด (จากที่คิดไว้ในข้อ ๑.๔) ชื่อความคิดรวบยอด "คำซ้อน" ๒.๒.๓ นักเรียนให้คำจำกัดความของ "คำซ้อน" ๒.๓ ให้นักเรียนยกตัวอย่าง "คำซ้อน" คนละ ๑ คำ 										
<p>ขั้นที่ ๓ วิเคราะห์ยุทธวิธีการคิด</p>	<ol style="list-style-type: none"> ๓.๑ ครูถามนักเรียนว่านักเรียนคิดได้อย่างไร ทำไมจึงคิดได้ และคิดได้ในขั้นไหน ๓.๒ นักเรียนอภิปรายจึงสมมุติฐานที่ตั้งไว้ในตอนแรก และวิเคราะห์ว่าทำไมจึงคิดได้ช้า ๓.๓ นักเรียนอภิปรายชนิด และสมมุติฐานที่ตั้งไว้ 										

เมื่อสอนด้วยวิธีเพาะมโนทัศน์จนจบในขั้นที่ ๓ นักเรียนเกิดความคิดรวบยอดที่ถูกต้องแล้ว ครูอาจจะจัดกิจกรรมเสริมบทเรียนให้สนุกสนานยิ่งขึ้น เช่น จัดกิจกรรมแข่งขันหาคำซ้อนจากบทเรียนเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เล่นเกมหัวใจเลือกคู่ เป็นต้น

จากตัวอย่างการสอนที่นำเสนอในเบื้องต้นจะเห็นว่าวิธีสอนแบบเพาะมโนทัศน์ เป็นวิธีสอนที่ฝึกให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีคิดที่ค่อย ๆ กระจ่างขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งเข้าใจเนื้อหา และสามารถสรุปความคิดรวบยอดของเนื้อหาได้ด้วยตนเอง

ผู้เรียนจะตื่นตัวในการเรียนอยู่ตลอดเวลาเป็น Active Learning ความรู้ที่สรุปได้เป็นความรู้ที่คงทน

เป็นวิธีสอนที่สร้างคนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางสมอง (ได้คิด) ทางกาย (ได้ปฏิบัติ - ทดลอง) และทางใจ (การยอมรับในความคิดของผู้อื่นที่แตกต่างไปจากความคิดของตนเอง)